

УДК: 94 : 329.11 (438 : 477.8) "1919/1923"

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ (1919–1923)

Оксана ЮРЧУК

*Львівський державний аграрний університет
вул. Володимира Великого, 1, Львів–Дубляни, 80381
Кафедра українознавства*

У статті висвітлюються окремі аспекти українсько-польських взаємин 1919–1923 рр. крізь призму ідеології та діяльності польських консерваторів – представників поміркованого крила польської інтелектуальної еліти міжвоєнного періоду. Визначається роль консерваторів у формуванні національної політики Польської держави. З'ясовується суть консервативної концепції польської східної політики.

Ключові слова: польські консерватори, українсько-польські взаємини, українське питання, національна автономія, Східна Галичина.

Внаслідок зміни геополітичних акцентів упродовж Першої світової війни недержавні народи Центрально-Східної Європи, а серед них й українці, здобули довгоочікуваний шанс на відродження власної державності. На перешкоді українським державотворчим прагненням стали імперські амбіції сусідів, насамперед Польщі та Росії, які вважали українські землі сферою власних політичних впливів. Через спустошеність Великої України внаслідок воєнних дій та іноземної окупації центр боротьби за українську державність перемістився на західноукраїнські терени, де у гострій борні зіткнулися український та польський націоналізми. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. мала забезпечити домінування інтересів одного з народів на західноукраїнських землях. Збройне протистояння, як зазначав сучасник подій польський інженер К.Залеський, вкрай загострило польсько-українські антагонізми минулого¹.

Проблема розвитку польсько-українських взаємин у період становлення міжвоєнної Польщі доволі повно розкрита у працях як українських², так і польських істори-

¹ Biblioteka Narodowa w Warszawie. Oddział rękopisów. Rkps. 11710. *Zaleski K.* Wspomnienia. b. d. K.35, 43, 44.

² *Гетьманчук М. П.* Ризький мир: українсько-польські відносини періоду підготовки, підписання і ратифікації Ризького договору 1921 р. Львів, 1998; *Кугутяк М.* Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст.–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1993; *Його ж.* Українсько-польські стосунки 20–30-х років: від конфронтації до нормалізації // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). Ч.1. Івано-Франківськ, 1997. С.18–23; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Його ж.* ЗУНР на геополітичній карті Центрально-Східної Європи // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. Вип.6. Львів, 2000; *Швагуляк М.* "Пацифікація". Польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність. Львів, 1993; *Його ж.* Українці і Польська держава:

ків³. Менш ґрунтовно досліджено шляхи та методи реалізації на державному рівні власних візій вирішення українського питання поміркованою частиною польського політикуму, насамперед представниками консервативного руху⁴. Цій проблемі й присвячена пропонувана стаття.

Згідно з польською історичною традицією, західноукраїнські території трактувалися як форtpост на шляху до посилення геополітичних позицій Польщі у Центрально-Східній Європі. При цьому у частини польських політиків не виникало сумнівів, що український фактор як вагомий чинник суспільно-політичного та економічного розвитку західноукраїнських земель вимагав врегулювання. Адже українці налічували 14% населення міжвоєнної Польщі й переважали у Станіславівському, Тернопільському та Волинському воєводствах, а також становили вагомий частку Львівського (без західних повітів), Люблінського, Білостоцького та Поліського воєводств⁵. Сумарно українці мали найбільший серед непольського населення II Речі Посполитої демографічно-господарський потенціал⁶. З огляду на це, на першому етапі державотворення перед Польщею постала проблема нівелювання етнічного українського чинника засобами державної влади. Йшлося про переведення проблеми національних меншин із рівня міжнародної у статус внутрішньополітичної, що потребувало нагального закладення ґрунтовної законодавчої бази та підписання міжнародних угод як підстави для узаконення польської присутності на західноукраїнських землях⁷.

Серед провідних політичних сил міжвоєнної Польщі найбільшим досвідом законотворення та дипломатії володіли представники польської консервативної течії у колишньому австрійському парламенті. Завдяки цьому фактору консерваторам вдалося залишитися на політичній арені міжвоєнної Польської держави⁸. На активну державотворчу

між конфронтацією та порозумінням (кінець 1920-х–1935 роки) // Вісник Львів. ун-ту. Серія історична. Вип.38. Львів, 2003. С.368–405.

© Юрчук О., 2008

³ *Chojnowski A.* koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939. Wrocław i in., 1979; *Lukomski G., Partacz C., Polak B.* Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. Działania bojowe – aspekty polityczne – kalendarium. Koszalin–Warszawa, 1994; *May E.* Mniejszości narodowe w myśli politycznej Narodowej Demokracji (1918–1939) // Mniejszości narodowe w polskiej myśli politycznej XX wieku / Pod red. J. Jachymka. Lublin, 1992. S.35–58; *Papierzyńska-Turek M.* Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922–1926. Kraków, 1979.

⁴ Серед останніх досліджень українських істориків, в яких висвітлюється українське питання в ідеології та діяльності польського політикуму 1918–1926 рр., слід виокремити наступні: *Геник М.* Українське питання у діяльності польських політичних партій (1920–1926). Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Чернівці, 1997; *Юрчук О.* Українське питання у політичній публіцистиці та діяльності польського консерватора Яна Станіслава Лося (1918–1939) // Дрогобицький красназвничий збірник. Вип.7. Дрогобич, 2003. С.379–388. *Ії ж.* Образ України та українця в політичній публіцистиці польських консерваторів (1921–1929) // Поляки, українці, білоруси, литовці у міжвоєнній Польщі. Зб. матеріалів наук. конф., Дрогобич, 8–9 жовтня 2004 р. / Упоряд. В.Футала. Дрогобич, 2005. С.121–133.

⁵ *Piotrkiewicz T.* Kwestia ukraińska w Polsce w koncepcjach pilsudczyzny 1926–1930. Warszawa, 1981. S.6/

⁶ *Piotrkiewicz T.* Ukraińcy w Polsce na łamach “Ilustrowanego Kuriera Codziennego” // Historia XIX i XX wieku. Studia i szkice. Prace ofiarowane Henrykowi Jabłońskiemu w siedemdziesiąt rocznicę urodzin. Wrocław i in., 1979. S.169.

⁷ *Piotrkiewicz T.* Kwestia ukraińska w Polsce w koncepcjach pilsudczyzny 1926–1930. S.17.

⁸ *Юрчук О.* Українське питання у польській консервативній суспільно-політичній думці міжвоєнного періоду (1918–1939). Дис. [...] канд. іст. наук. Львів, 2005. С.49–52. Консерватори були представлені в усіх гілках влади: упродовж 1918–1919 рр. Я.Кухаржевський був прем'єром, Я.Радзивілл – керівником політичного департаменту в кабінеті Я.Стечковського, М.Радзивілл представляв Союз побудови Польської держави (Związek Budowy Państwa Polskiego), а Я.Замойський виконував місію посла Польщі у Лізі Націй та очолював польську делегацію на Паризькій мирній конференції (1919). Син відомого історика М.Бобжинського – Я.Бобжинський – з кінця 1918 р. займав посаду начальника відділу зі справ Версальського трактату, що діяв при

діяльність консерваторів наприкінці Першої світової війни вказує, зокрема, лист від 10 жовтня 1918 р., надісланий одним із керівників еміграційного польського уряду, аристократом, великопольським консерватором Янушем Радзивіллою істориком, політику та представнику краківської консервативної школи Міхалу Бобжинському. У листі висвітлювалася проблема тогочасних перспектив польського державотворення з акцентом на територіальному аспекті. Автор листа наголошував, що реалізація проголошеного тимчасовим керівним органом відроджуваної Польщі – Регентською Радою – курсу на побудову “об’єднаної та незалежної Польщі” можлива лише за умови врегулювання “співвідношення між Королівством (тобто етнографічною Польщею) і місцевою державною (польською – О.Ю.) адміністрацією та Галичиною й Познанщиною”⁹. Риторика листа свідчить про впевненість Я.Радзивілла у позитивному для Польщі вирішенні проблеми інкорпорації так званих східних та західних кресів за умови створення потужної суспільної та політичної опори для польської переваги на прикордонних землях. При цьому Я.Радзивілл наголошував на потребі консолідації польського політикуму, насамперед у напрямі зближення консерваторів та національних демократів (ендеків) – новоспечених лідерів Польської держави¹⁰. На думку Я.Радзивілла, в об’єднанні зусиль кількох поколінь польської еліти особливу роль мав відіграти особистий авторитет М.Бобжинського, який мав тривалі контакти не лише в польських, а й в українських політичних колах¹¹.

Під впливом польсько-українського воєнного протистояння на межі 1918–1919 рр. консерватори окреслили концепцію бачення польської східної політики, а отже, й польсько-українських взаємин. Ідея національної держави, яку пропагувала значна частина консервативного табору, зокрема Християнсько-національна партія (Stronnictwo Chrześcijańsko-Narodowe, далі – СХН), передбачала забезпечення провідної ролі польській нації за рахунок національних меншин, насамперед українців¹². Своїм першочерговим завданням консерватори вважали забезпечення інтересів польських землевласників на теренах Західної Волині, Поділля та Київщини навіть ціною збройної боротьби з Українською Народною Республікою (УНР) та більшовиками¹³.

У програмних документах краківських та великопольських консерваторів з Партії національних правих (Stronnictwo Prawicy Narodowej, далі – СПН) значну увагу зосереджено на проблемах пристосування територіального устрою до національної

Міністерстві промисловості та торгівлі і займався проблемами економічного розвитку новоствореної Польської держави. Голова найдавнішої консервативної партії СПН – З.Тарновський (1862–1937) – на зорі незалежності виконував обов’язки представника у справах Східної Галичини при Тимчасовому уряді. Волинський аристократ Юзеф Тарновський (1883–1952) представляв інтереси Польщі в Японії (1920–1921), а з 1922 р. очолював Департамент преси і пропаганди в МЗС.

⁹ Biblioteka Jagiellońska (далі – BJ). Oddział rękopisów. Rkps. 8099 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1915–1919. K. 320.

¹⁰ BJ. Rkps. 8099 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1915–1919. K. 320–321. Доцільно зазначити, що на межі XIX–XX ст. відносини між консерваторами та націоналістами вкрай загострилися. Найвиразніше суть цього протистояння представлена у праці: *Dmowski R. Upadek myśli konserwatywnej w Polsce*. Warszawa, 1914.

¹¹ BJ. Rkps. 8099 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1915–1919. K. 322; BJ. Rkps. 8106. Materiały do historii Galicji na początku XX wieku. T.1: Sejmowa reforma wyborcza 1910–1913 zakończonych opracowaniem przez Michała Bobrzyńskiego do kompromisu. K. 43. Докладніше про польсько-українські взаємини початку XX ст. див.: *Михальський Ю.* Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку XX століття (1902–1914). Львів, 2002.

¹² *Mich W.* Problem mniejszości narodowych w myśli politycznej polskiego ruchu konserwatywnego (1918–1939). Lublin, 1992. S.14–20.

¹³ *Deruga A.* Polityka Wschodnia Polski wobec ziem Litwy, Białorusi i Ukrainy (1918–1919). Warszawa, 1969. S.46.

структури міжвоєнної Польщі шляхом реалізації ідей федералізму та прометеїзму¹⁴. У 1919 р. східногалицький консерватор, банкір Корнель Пайгерт запропонував власне бачення майбутнього польсько-українського співжиття в одній державі – своєрідне поєднання стереотипу меншовартості української державотворчої традиції та ідеї посилення ролі українства у суспільно-політичному житті Польщі як передумови поглиблення прірви між галицькою та зазбручанською гілками українського народу. На практиці йшлося про запровадження української національної автономії з крайовим сеймом на засадах міжнаціонального паритету¹⁵. Ідеї автономізму для певних українських територій (наприклад, Поділля) або створення федерації окремих українських земель з Польщею упродовж 1919 р. висвітлювалися на сторінках краківського видання “Czas”¹⁶. В одній зі статей, що виражала погляди редакції часопису на проблему української автономії, йшлося про необхідність дотримання принципу рівноправності у польсько-українських взаєминах на теренах “червоноруської дільниці”¹⁷. Українську національно-культурну автономію консерватори трактували як збереження економічних та культурних прав українців, проте за умови формального проголошення з їх боку лояльності до Польської держави¹⁸. При цьому консерватори не вважали за доцільне запроваджувати автономічний устрій на всіх українських землях у складі Польщі – вони припускали можливість зміни статусу лише “Червоної Русі”, яка в територіальному відношенні відповідала колишній австрійській провінції Східна Галичина¹⁹. Проте навіть такі помірковані погляди на проблему автономізму не мали відповідного резонансу серед місцевої польської еліти та суспільства.

У свідомості тогочасних поляків утвердився стереотип українця-гайдамаки – варвара, що майже на фізичному рівні несе загрозу польській міфологічній традиції XVI–XVII ст.²⁰ Державна політика Польщі, скерована на створення мономовного польського суспільства, змушувала українців боротися за власну ідентичність та окремішність. В умовах польської окупації збереження міжнародного статусу Східної Галичини розглядалося українцями як чи не єдина можливість вирішення українського питання з урахуванням українських національних інтересів. Внаслідок загострення польсько-українського протистояння в Східній Галичині ця та інші території з українською більшістю опинилися поза межами виборчого процесу до Законодавчого сейму у січні 1919 р.²¹ Тобто, тривав процес законодавчого оформлення польської окупації Західної України за відсутності рішення Ради Антанти щодо статусу Східної Галичини.

Конфронтація між обома народами проявлялася в ігноруванні поляками права українців на самовизначення та спільну історичну долю з рештою українського народу²². Лише наприкінці 1918 р., коли український спротив польській експансії завершився створенням Західно-Української Народної Республіки, польське суспільство звернуло

¹⁴ Mich W. Problem mniejszości narodowych... S. 39.

¹⁵ Paygert K. O Galicję Wschodnią // Czas. 1919. Nr 133. 22 maja. S.1.

¹⁶ Autonomia dla Galicji Wschodniej // Czas. 1919. Nr 190. 29 lipca. S.1.

¹⁷ Wyodrębnienie Galicji Wschodniej // Czas. 1919. Nr 187. 26 lipca. S.1.

¹⁸ Głos mają Rusini // Czas. 1923. Nr 63. 19 marca. S.1.

¹⁹ Paygert K. O Galicję Wschodnią. S. 1.

²⁰ Сосновська Д. Стереотип України та українця в польській літературі // “Ї”. Незалежний культурологічний часопис. Ч. 10. Львів, 1997. С.91–92.

²¹ Brzoza Cz., Sowa A.L. Historia Polski 1918–1939. Kraków, 2006. S.61–62; Koko E. Wolni z wolnymi. PPS wobec kwestii ukraińskiej w latach 1918–1925. Gdańsk, 1991. S.20–22.

²² Українське питання / Переклад, упорядкування, передмова і примітки М.Тимошика. Київ, 1997. С.161.

увагу на українську проблему. У свідомості пересічного поляка не було місця для позитивного образу України та українця, бо концепція відродження “історичної Польщі” передбачала нівелювання всього українського, особливо в Східній Галичині²³.

Польська історична традиція, на захист якої виступили польські консерватори, розглядала Східну Галичину за межами “забраних земель” (білоруські, литовські, українські землі, що після 1795 р. опинились у складі Росії)²⁴. Відповідно серед так званих символів польськості Львів займав виняткове місце як центр польської культури на західноукраїнських землях: володіння цим містом розцінювалося як втілення політичної традиції середньовічної Речі Посполитої²⁵. А вже відтворення не лише традицій, а й кордонів держави Ягеллонів означало цілковите поглинання Західної України Польщею²⁶.

До кінця осені 1918 р. старший референт у справах Східної Галичини консерватор граф Я.С.Лось, за дорученням уряду, представив проект договору між державами Антанти та Польщею, в якому на підставі одностороннього трактування історичного розвитку Східної Галичини було зроблено висновок про приналежність цієї території до польської політичної традиції²⁷. З подання польської делегації від 5 липня 1919 р. Комісією з польських справ на Паризькій мирній конференції розпочався розгляд проекту автономного устрою Східної Галичини. Демонструючи формальну повагу не лише до польських, а й до українських інтересів у Східній Галичині, Рада Антанти загалом схвалила статут та скерувала його на подальше опрацювання. Через місяць М.Бобжинський запропонував на розгляд польського Міністерства закордонних справ (далі – МЗС) докладний аналіз проекту під назвою “Зауваження до десяти засад автономного статуту для Східної Галичини, представлених 5 липня 1919 р. польською делегацією Комісії з польських справ на мировій конференції у Парижі”²⁸. Документ, що містить побудовану в логічній послідовності систему доказів польської присутності на західноукраїнських землях, спрямований на доведення історичної обумовленості інтеграції західноукраїнських земель Польщею.

З часом група фахівців з підготовки польської Конституції 1921 р., до якої входили, зокрема, В.Л.Яворський та М.Бобжинський, внесла корективи у закон про автономію Східної Галичини у “Поясненнях до проекту (самоврядного статуту для трьох південно-східних воєводств. – *О.Ю.*), опрацьованих на підставі протоколів Анкети від

²³ Eberhardt P. Polska ludność kresowa. Rodowód, liczebność, rozmieszczenie. Warszawa, 1998. S.30, 32.

²⁴ Wapiński R. Kresy: alternatywa czy zależność? // Polska myśl polityczna XIX i XX wieku / Pod red. W. Wrzezińskiego. T. 6. Wrocław i in., 1988. S.40; Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (далі – Biblioteka PAN w Krakowie). Rkps. 7878. Papiery Józefa Zielińskiego. K. 180.

²⁵ Wapiński R. Mit Dawnej Rzeczypospolitej w epoce porozbiorowej // Polska myśl polityczna XIX i XX wieku. T. 9. Wrocław, 1994. S.88, 91.

²⁶ Брестський договір 1918 р. між центральними державами і УНР передбачав створення буферних держав – Польщі, України (з приєднанням Холмщини, Волині, Поділля й автономного статусу Східної Галичини) та Румунії. Докладніше див.: *Legieć J.* Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej w wojnie polsko-ukraińsko-bolszewickiej 1920 r. Toruń, 2002. S.39, 201; *Lukomski G., Partacz C., Polak B.* Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. S. 127.

²⁷ BJ. Rkps. 8132. Projekt i uwagi M. Bobrzyńskiego dotyczące ustawy z dnia 26 września 1922 o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, w szczególności województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. Załącznik 5 (II). [Łoś]. Traktat między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską. K.23–25.

²⁸ BJ. Rkps. 8132. Autonomia Galicji Wschodniej. Opinia o 10 zasadach statutu autonomicznego Galicji Wschodniej (1919). K. 1–8.

1919 р.”²⁹. Взимку 1919 р. в одному із листів керівник Бюро конгресових справ Оскар Галецький писав, що внесок М.Бобжинського у розробку “Проекту автономії для національних меншин” важко переоцінити³⁰. 21 листопада 1919 р., всупереч Сен-Жерменському договору від 20 вересня 1919 р., у Східній Галичині було запроваджено польську адміністрацію³¹.

Еміграційний уряд ЗУНР вимагав усунення польської адміністрації щонайменше з теренів Східної Галичини, прагнучи облаштувати життя у краї силами переважаючої української спільноти³². Проте легітимність уряду Є.Петрушевича було поставлено під сумнів, коли Рада Антанти відмовилася визнати його єдиним представником населення Східної Галичини, тобто, зробила наступний крок до визнання польської окупації галицьких земель³³. Цей факт радо вітали польські політичні сили. Зокрема, граф Я.С.Лось, писав, що для “східногалицької, чи західноукраїнської державки, затиснутої кордонами Польщі, Радянської Росії і Румунії, немає місця”³⁴. Прийняте 25 червня 1919 р. Радою міністрів закордонних справ Антанти рішення про “уповноваження Польщі до військової окупації Збруча при сприянні армії Галлера” офіційно обґрунтовувалося потребою нормалізації польсько-українських взаємин. Лише в кінці документу обумовлювалося “вирішальне право населення Східної Галичини на остаточне рішення щодо його державної приналежності”³⁵.

Таке ж формальне право українського населення Східної Галичини впливати на долю краю закріплювалося міжнародними угодами та законодавчими актами. У Малому версальському “Міжнародному договорі з дня 28 червня 1919 р. про національні меншини” – у статтях 1, 2, 12 – Польща декларувала: “Польські горожани, що належать до етнічних, релігійних чи мовних меншостей, будуть так само трактовані і будуть користати з таких самих законних і фактичних гарантій, як інші польські горожани”³⁶. Суспільно-правове становище українців регулювалося статтями 88, 95, 96, 109, 110, 111, 113, 115 Конституції 1921 р.³⁷. У 110 статті Конституції 1921 р. декларувалася рівність прав громадян непольського походження та забезпечення їх культурно-освітніх прав³⁸.

У формуванні польського законодавства загалом та виборчого зокрема консерватори виконували провідну роль. Адже головною метою виборчих технологій було забезпечення максимальної переваги польського елемента в усіх виборних місцевих органах

²⁹ B.J. Rkps. 8131 III. Projekt Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej opracowany przez ankietę powołaną przez Rząd 25 stycznia 1919 r.

³⁰ B.J. Rkps. 8099 III. Korespondencja M.Bobrzyńskiego z lat 1915–1919. K. 332.

³¹ *Зашильняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. С. 453.

³² *Швагуляк М.* Польська держава в концепціях західноукраїнських політичних середовищ (1920–1939) // Polska–Ukraina: Historia, Polityka, Kultura. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej/ Pod red. Stefana Zabrowarnego. Szczecin–Warszawa, 2003. S.83.

³³ *Koko E.* Wolni z wolnymi. S.24.

³⁴ *Łoś S.* Znamienny list w sprawie ukraińskiej // Nasza Przyszłość. 1932. T. 18. S.124; [Лось С.] Чи справа Східної Галичини була у 1921 р. перерішена? З приводу пресової дискусії на тему спроби польсько-українського порозуміння в 1921 р. // Мета. 1932. Ч. 439. 9 жовтня. С.2.

³⁵ B.J. Rkps. 8132. Projekt i uwagi M.Bobrzyńskiego dotyczące ustawy z dnia 26 września 1922 o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, w szczególności województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. Załącznik 2. Aido-Memoire. K. 7d.

³⁶ Міжнародний договір з дня 28 червня 1919 р. про національні меншості у Польщі // Нова Зоря. 1931. Ч. 89. 24 листопада. С.6.

³⁷ Polska odrodzona 1918–1939. Państwo–społecze Kwestia ukraińska w Polsce w koncepcjach państwowości 1926–1930ństwo–kultura / Pod red. J.Tomickiego. Warszawa, 1988. S.298.

³⁸ *Rudnicki S., Wróbel P.* Druga Rzeczpospolita. Wybór tekstów źródłowych. Warszawa, 1990. S.94.

влади³⁹. Забезпечити домінування титульної нації було неможливо без конституційної реформи та досвіду її проведення, набутого консерваторами за правління Габсбургів⁴⁰. Група правників Анкети, тон у якій задавали М.Бобжинський та С.Буковецький, у співпраці з досвідченими суспільно-політичними діячами та інтелектуалами С.Естрайхером, А.Огановичем, В.Завадським, С.Мацкевичем, Є.Сапегою, А.Пясецьким, В.Ростворовським вже 6 квітня 1921 р. запропонувала на розгляд сейму остаточний варіант основного закону⁴¹.

Формально Польща підтвердила права меншин у всіх сферах життя держави, на практиці ж перші кроки польської влади – проведення всепольського перепису 1921 р., ліквідація уряду намісника (1 вересня 1921 р.), запровадження воєводств – скеровувалися на створення правничо-політичного підґрунтя для повної інтеграції західноукраїнських земель⁴². виправдовуючи таку асиміляторську політику, міністр закордонних справ Констати Скірмунт у листі до М.Бобжинського 1921 р. писав, що від вирішення українського питання залежатиме польська присутність на південно-східних територіях⁴³.

На користь польської спільноти вирішувалася проблема забезпечення співвідношення між представниками титульної нації та непольським населенням у структурах державної адміністрації та самоврядування⁴⁴. Проблема демографічно-соціальної переваги українського елемента на західноукраїнських землях розглядалася на шпальтах краківського видання “Czas”⁴⁵. Порушена часописом проблема забезпечення прав національних меншин викликала осуд серед так званих кресових консерваторів у Львові⁴⁶.

Упродовж 1919–1923 рр. тривав процес “усунення” українських “слідів” з адміністрації та з польських приватних інституцій⁴⁷. У Меморіалі про Литву і Білу Русь (весна 1919 р.), який підготував віленський консервативний осередок, йшлося про посилення польської колонізації українських земель, особливо Волині та Поділля, з метою асиміляції місцевого українського малосвідомого населення⁴⁸.

Польській державній політиці була притаманна зневага до всього українського, особливо в політичній риторичі та законодавчих актах. Навіть зміна топонімії інтегрованих Польщею земель мала політичне забарвлення. Демонстративно зневажливе ставлення до слова “Україна”, притаманне польській політичній публіцистиці 20-х років загалом та консервативній зокрема, зводило українську

³⁹ Biblioteka PAN w Krakowie. Rkps. 3983. Fragment korespondencji Władysława Leopolda Jaworskiego z lat 1882–1930; *Jaworski W. L.* Ankieta o Konstytucji z 17 marca 1921. Kraków, 1924; *Ejusd.* Projekt Konstytucji. Kraków, 1928; BJ. Rkps 37-38/69. *Bobrzyński J.* Zwierciadło gasnącego światła. Pamiętnik z ćwierćwiecza na służbie Ojczyzny.

⁴⁰ *Jaskólski M.* Kaduceus polski. Myśl polityczna konserwatystów krakowskich 1866–1934. Warszawa–Kraków, 1990. S.145–149; *Ejusd.* Konserwatyzm–Nacjonalizm. Studia nad konfrontacjami ideowymi konserwatyzmu krakowskiego i demokracji narodowej przed 1914 r. // Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków, 1989. Z.36. S.31–58.

⁴¹ BJ. Rkps. 8100 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1920–1925. K.122; *Rudnicki S.* Działalność polityczna polskich konserwatystów 1918–1926. Wrocław i in., 1981. S.93–94.

⁴² *Chojnowski A.* Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939. S.29.

⁴³ BJ. Rkps. 8100 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1920–1925. K.110.

⁴⁴ *Kedryn I.* Niebezpieczeństwo dla polskości czy antyukraiński manewr taktyczny? Biuletyn Polsko-Ukraiński. 1936. Nr 8. 23 lutego. S.71–74.

⁴⁵ *Autonomia szkolna Rusinów // Czas.* 1919. Nr 130. 22 kwietnia. S.1.

⁴⁶ Archiwum Państwowe w Krakowie (dalej – APKr). Archiwum Dzikowski Tarnowski (Oddział na Wawelu) (dalej – AdzT). Sygn. 673 (SPN, Posiedzenia, 1922–1931. K.665–667.

⁴⁷ *Kedryn I.* Ewolucja stosunków polsko-ukraińskich (I) // Biuletyn Polsko-Ukraiński. 1936. Nr 25. 21 czerwca. S.257–258.

⁴⁸ *Szpoper D., Bielecki A.* Aleksander Mejsztowicz: portret polityczny konserwatysty. Gdańsk, 2001. S.82.

проблему до етнографічного рівня⁴⁹. Використання давніх назв українських теренів в умовах ХХ ст., таких як “Русь”, “східні креси” (пограниччя), створювало можливості для їх довільного трактування⁵⁰. Етнонім “Русь”, як і “східні креси”, стали для польської свідомості сакралізованим втіленням обґрунтованого та неминучого процесу спольщення українських територій, особливо Волині та Поділля, певний час вони навіть функціонували у державному діловодстві⁵¹.

Обмежуючі та асиміляційні заходи польської влади значно посилювали антипольські настрої серед української спільноти, а країни Антанти вимагали виконання польських зобов'язань у справі формування законодавчої бази для запровадження української автономії. Граф Я.С.Лось – референт у справах Східної Галичини – виконував посередницьку роль у перемовинах між представником польського уряду Титом Войнаровським та українським еміграційним урядом на чолі з Євгеном Петрушевичем у справі отримання формальної згоди української сторони на інкорпорацію Східної Галичини Польщею⁵². Передбачалося, що у наступному етапі перемовин візьмуть участь Начальник держави Юзеф Пілсудський, прем'єр Вінценти Вітос та міністр закордонних справ К.Скірмунт, щоб в умовах міжнаціональної напруги “спробувати залагодити справу Східної Галичини шляхом порозуміння”⁵³. Адже в Центрально-Східній Європі після падіння царської Росії лише Польща, на думку Я.С.Лося, мала право претендувати на Західну Україну⁵⁴. Таке відверте ігнорування права галицьких українців розвиватись у власній державі спонукало український політикум домагатися від Антанти збереження міжнародного статусу Східної Галичини, а отже, й можливості легальної боротьби з польською окупацією. З цих міркувань західноукраїнський уряд в екзилі відмовився від запропонованих польською владою перемовин щодо збереження status quo у Східній Галичині та вимагав проведення плебісциту⁵⁵.

Питання формування засад польсько-українського співжиття в одній державі надалі залишалося актуальним. У зв'язку з наближенням виборів до сейму та сенату польський уряд прагнув отримати від Ради послів Антанти згоду на надання польській тимчасовій адміністрації постійного статусу. З метою ґрунтовного аналізу

⁴⁹ Wasilewski L. Ruski, rusiński czy ukraiński? // Sprawy Narodowościowe. 1927. Nr 4. S.390–391.

⁵⁰ Під терміном “Русь” переважно розуміли або всі племена в східній частині слов'янського світу, або представників східного обряду (уніатів та православних) ще з часів Ягеллонів. Загалом поняття “Русь” включало географічну та історико-політичну складову, перша з яких у вузькому розумінні означала Україну (чи Київщину), Волинь, Поділля, друга ж використовувалася для окреслення давньої держави південно-східних слов'ян. Термін “Русь” використовувався як складова літописних назв, зокрема “Червона Русь”, які були введені польськими істориками у науковий обіг для збереження легальності політичної спадкоємності Галицько-Волинського престолу польськими королями. Див.: *Wapiński R. Kształtowanie się wyobrażeń polskich środowisk politycznych o narodach Rzeczypospolitej przedrozbiorowej // Polacy o Ukraińcach, Ukraińcy o Polakach / Pod red. T.Stengera, Gdańsk, 1993. S.107; Wasilewski L. Kwestia ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe. Warszawa: Праці українознавчого наукового інституту, 1934. S.7, 9.*

⁵¹ Beauvois D. Mit “Kresów Wschodnich” czyli jak mu położyć kres // Polska myśl polityczna XIX i XX wieku. T.9. Wrocław, 1994. S.94–95. Зауважимо, що, згідно з виборчим законом від 28 листопада 1918 р., під “кресами” розуміли південно-східні території Польської держави, що включали також західноукраїнські землі. Формально термін використовувався для засвідчення політико-правової відрубності цих територій.

⁵² Лось С. Міжнародне положення Польщі та галицькі українці. Львів, 1932. С.6.

⁵³ Там само. С.5–6.

⁵⁴ [Лось С.] Чи справа Східної Галичини була у 1921 р. перерішена? С.1.

⁵⁵ Лось С. Міжнародне положення Польщі та галицькі українці. С.5; Кузутяк М. Українсько-польські стосунки 20–30-х років: від конфронтації до нормалізації // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). Івано-Франківськ, 1997. Ч.1. С.20.

особливостей розвитку міжнаціональних взаємин на західноукраїнських землях польське МЗС доручило підготувати проект договору між Польщею та державами Антанти з урахування статуту про воєводське самоврядування для південно-східних воєводств Яну Станіславу Лося – авторитетному знавцеві українського питання⁵⁶.

У світлі цього особливу увагу привертають рапорти Я.С.Лося з грифом “таємно”, адресовані міністрові закордонних справ К.Скірмунту. В одному з них, датованому 7 жовтня 1921 р., граф, характеризуючи свій проект Трактату між Польщею та країнами Антанти з приводу Східної Галичини, наголошує, що “в основі проекту лежить твердження, що Східна Галичина як політичне поняття не існує, тому необхідно говорити лише про визнання колишніх півавстрійських територій частиною Польщі”, а реалізацію Трактату про меншини вважати винятково внутрішньою справою Польщі⁵⁷. На думку графа, ґрунтовного дослідження потребувала проблема наближення воєводського самоврядування до компетенції галицького сейму, а як наслідок – гарантії недопущення переваги однієї нації над іншою, гарантії маєтним українцям засідати в урядах (державних і самоврядних), запровадження шкільної та господарської автономії, рівність мов⁵⁸. У двох проектах Трактату, розроблених графом восени 1921 р., витримані засади паритету: створення національних курій (польської та української), воєводської ради з п’яти осіб (серед них щонайменше двоє українців), рівність греко-католицької та римо-католицької церков у правах, двомовність⁵⁹. Лише утвердження суверенітету Польщі у Східній Галичині, на думку Лося, могло забезпечити “русинам можливості вільного розвитку в освіті і культурі, а також впливу на публічні справи, що б відповідало їх кількісному, господарському та освітньому рівню”⁶⁰.

Правову базу для адміністративної реформи склали положення Конституції 1921 р. про право меншин на створення суспільно-правових об’єднань у рамках існуючої системи самоврядування⁶¹. У 1922 р. М.Бобжинський очолив групу фахівців з підготовки проекту самоврядного закону, основу якого становила ідея національного паритету. Досягнути її реалізації передбачалося шляхом створення оптимальної для всіх груп населення форми співіснування в одній державі (федерація, автономія тощо)⁶². Проблема виведення “взаємних польсько-українських відносин на нормальний шлях” за рахунок визнання “все більших ознак актуальності в нашому [польському – О.Ю.] державному житті” українського фактора стала головною темою листів (від 6 травня 1921 р. та 22 червня 1921 р.) польського дипломата, керівника консервативної партії СПН Здзіслава Гарновського до представника Бюро суспільної праці Станіслава Міклашевського⁶³.

⁵⁶ Зашильняк Л. Українсько-польське порозуміння 1935 р. (за матеріалами архіву Я.С.Лося) // Проблеми слов’янознавства. Вип. 18. Львів, 1996. С.48–62; Юрчук О. Українське питання у політичній публіцистиці та діяльності польського консерватора Яна Станіслава Лося (1918–1939) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип.7. Дрогобич, 2003. С.379–388.

⁵⁷ BJ. Rkps. 8132. Załącznik 4. Raport dla P. Ministra Spraw Zagranicznych w sprawie Traktatu między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi a Polską. K. 22d.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ BJ. Rkps. 8132. Załącznik 5. Traktat między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską (I). K. 24d; Załącznik 7. Traktat między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską (II). K. 26–28.

⁶⁰ BJ. Rkps. 8132. Załącznik 6. Raport dla P. Ministra Spraw Zagranicznych w sprawie Traktatu między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi a Polską. K. 28d.

⁶¹ Jaworski W. L. Ankieta o Konstytucji z 17 marca 1921. Kraków, 1924. S. 392–394.

⁶² Mich W. Problem mniejszości narodowych... S. 8–10; 38–39.

⁶³ BJ. Rkps. 8100. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1920–1925. K. 95–96; 102.

Поетапна розробка проектів самоврядних законів передбачала підготовку кількох варіантів. Остаточний проект статуту, прийнятий Сеймом – не що інше, як результат компромісу між провідними політичними силами міжвоєнної Польщі – значно відрізняється від проектів початкових. До розробки статуту М.Бобжинський долучився на прохання члена СПН і тодішнього прем'єра Юліана Новака (1922–1923), на кабінет якого покладалася відповідальність за розробку та впровадження статуту. З листа міністра закордонних справ К.Скірмунта до М.Бобжинського від 27 вересня 1921 р. довідуємося, що М.Бобжинський був запрошений для проведення консультацій зі старшим референтом у справах Східної Галичини Я.С.Лосем стосовно вибору критеріїв оцінки міжнаціональної ситуації на західноукраїнських теренах та їх застосування при проведенні адміністративної реформи⁶⁴. Згідно з джерелами, саме на прохання Ю.Новака М.Бобжинський консультував урядовців з центральної державної адміністрації у справі розробки механізмів запровадження самоврядування на заселених українцями територіях⁶⁵.

Окремі положення статуту М.Бобжинський виклав ще у липні 1919 р. у праці “Про возз'єднання дільниць Речі Посполитої”, запропонувавши використати принцип децентралізації та регіоналізму у побудові Польської держави⁶⁶. У додатку №1 до самоврядного закону для трьох південно-східних воєводств “Стан справи “Східної Галичини” М.Бобжинський зазначав, що самоврядування має забезпечити українцям свободу та рівність з поляками у релігійній, освітній, мовній, господарській сферах. М.Бобжинський наголошував на потребі реалізації принципу *паралелізму*, який би дав змогу забезпечити участь та вплив українців у державному житті Польщі відповідно до їх чисельності та реального культурно-господарського значення⁶⁷. Йшлося про реалізацію програми державної асиміляції українського населення, яка закріплювала за владою обов'язок забезпечити його культурно-економічний розвиток за умови лояльного ставлення до держави⁶⁸.

Саме у додатку №1 автор обґрунтував польські політичні права на західноукраїнські землі на підставі міжнародних законодавчих актів та договорів. Легітимність польської присутності на цих землях історик виводив від 1340 р., підкріпивши її рішенням Віденського конгресу 1815 р., цісарським патентом з 4 листопада 1916 р., статтею 87 Версальського трактату, Ризьким договором 1921 р. між Польщею та Російською Радянською Республікою про розмежування польсько-російських впливів по річці Збруч⁶⁹. Серед розглянутих кількох варіантів вирішення галицького питання – приєднання Східної Галичини до більшовицької Росії, створення української буферної держави, приєднання до Польщі – саме останній польський історик вважав оптимальним, насамперед з огляду на порятунок Європи від більшовицької навали та збереження status quo в Центрально-Східній Європі⁷⁰. Наприкінці документу автор наголошує, що обов'язковою умовою успішного для Польщі вирішення галицького питання повинна стати польська ініціатива у справі самоврядного статуту для

⁶⁴ Ibid. K. 110.

⁶⁵ BJ. Rkps 8100 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1920–1925. K. 110, 186.

⁶⁶ Bobrzyński M. O zespoleniu dzielnic Rzeczypospolitej. Kraków, 1920. S.29–31.

⁶⁷ BJ. Rkps. 8132 III. Projekt i uwagi M. Bobrzyńskiego dotyczące ustawy z dnia 26 września 1922 o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, w szczególności województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. K.10.

⁶⁸ Bobrzyński M. Wskrzeszenie Państwa Polskiego. Szkic historyczny. T.2 (1918–1923). Kraków, 1925. S.283.

⁶⁹ BJ. Rkps. 8132 III. Załącznik 1. Stan sprawy “Galicii Wschodniej”. K.10.

⁷⁰ Ibid.

населених переважно українцями воєводств під гаслом забезпечити їм “свободу у сфері релігії, освіти, мови і господарства, і це на засадах рівноправності з поляками”⁷¹. Як зазначалось у розробленому Я.С.Лосем проєкті Трактату між західними державами та Польщею у справі Східної Галичини, головною метою польської політики на західноукраїнських територіях є утвердження суверенітету Польської держави та прав польського населення⁷².

Обґрунтування польської присутності в Західній Україні містить додаток №2 під назвою “Aido-Memoire”, що окреслює позицію МЗС у справі Східної Галичини (1921)⁷³. У цьому документі не лише Східна Галичина, а й Руське, Белзьке, Волинське і Подільське воєводства розглядаються як частина етнографічної Польщі⁷⁴. Друга частина додатку №2 наскрізь просякнута ідеєю про месіанську роль Польщі у порятунку українців та Європи від більшовизму по лінії Збруча⁷⁵. Подібні погляди поділяв М.Бобжинський, який підкреслював виняткове значення Варшавського та Ризького договорів для утвердження польської гегемонії в Західній Україні⁷⁶.

Вже на початку 30-х років Я.С.Лось напише: “У вересні 1922 р. сейм з моєї ініціативи прийняв засади самоврядування для львівського, станіславівського і тернопільського воєводств, самоврядування, що опиралося на засади національного паритету”⁷⁷. Йшлося вже про остаточний проєкт автономічного статуту для Східної Галичини, у розробці якого брали участь Генріх Лоевенгерц, М.Бобжинський з СПН та Станіслав Кашніца з Національно-християнської селянської партії (Narodowo-Chrzescijańskiego Stronnictwa Ludowego – НХСЛ)⁷⁸. В основу статуту покладено проєкт М.Бобжинського. Діяльність у напрямку врегулювання питання самоврядування мала засвідчити виконання польським урядом задекларованих ним на міжнародній арені зобов’язань щодо українського населення.

У 1922 р. частина консервативних партій знову заявила про підтримку ідеї української автономії. В одному з пунктів програми СПН (1922) проголошувався принцип “забезпечення пошани для всіх інших націй” і, що важливо, визнавалась національна відрубність українців у Польщі⁷⁹. Тоді ж принцип національної толерантності як важливий елемент подальшого розвитку Польщі задекларувала Головна рада Союзу консервативних організацій у складі СПН та Християнсько-національної аграрної партії (Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Rolniczego – ХНСР)⁸⁰. Проголошена консерваторами ідея про рівноправність громадян без огляду на національність та дотримання прав непольського населення в господарській та культурній сферах

⁷¹ Ibid.

⁷² BJ. Rkps. 8132. Załącznik 6. Raport dla P. Ministra Spraw Zagranicznych w sprawie Traktatu między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi a Polską. K. 28d.

⁷³ BJ. Rkps. 8132. Załącznik 2. Aido-Memoire oświatlającą poglądy Ministerstwa Spraw Zagranicznych na kwestję t.zw. Galicji Wschodniej. K.11–13.

⁷⁴ Ibid. K.11.

⁷⁵ Ibid. K.8–9.

⁷⁶ BJ. Rkps. 8132 III. Projekt i uwagi M. Bobrzyńskiego dotyczące ustawy z dnia 26 września 1922 o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, w szczególności województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. Załącznik 1. Stan sprawy “Galicji Wschodniej”. K.10.

⁷⁷ Лось С. Міжнародне положення Польщі та галицькі українці. С.6. Зауважимо, що упродовж 1919–1928 Я.С.Лось очолював відділ міжнародних організацій у МЗС, тому саме він представляв статут на обговорення у сеймі.

⁷⁸ Rudnicki S. Działalność polityczna polskich konserwatystów 1918–1926. S.145.

⁷⁹ Program Stronnictwa Prawicy Narodowej 1922 r. // Biuletyn Polityczny / Pod red. A.Belcikowskiej. Warszawa, 1927. Nr. 2–3. S.541.

⁸⁰ APKr., AdzT. Sygn 669 (SPN, Walne zebrania Stronnictwa, 1920–1928). K. 172; Program Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Rolniczego. b. m. i r.

знайшла відгук серед меншин, які після виборів 1922 р. прагнули створити парламентський союз з консерваторами⁸¹. Перемога у виборах Блоку національних меншин принесла українській стороні найбільше місць у сенаті – 20 (4,5%), що сприяло посиленню позицій Українського Клубу в сеймі⁸². Успіх Блоку меншин на виборах 1922 р. вкрай негативно оцінили польські праві, включно з консерваторами, назвавши його результатом недосконалої виборчої системи та зовнішніх впливів, а сам український політикум – іноземною маріонеткою, що має незначний, всупереч реаліям, вплив на українське суспільство⁸³.

На фоні конфронтації непочутою залишилася думка М.Бобжинського про те, що ігнорування українського руху, як і загалом українського фактора, становить потенційну загрозу для самої Польщі⁸⁴. Зволікання з реалізацією прийнятого 26 вересня 1922 р. Законодавчим сеймом самоврядного статуту, який невдовзі потрапив у архів, та відверте підкреслення Польською державою формальності зобов'язань перед українцями та міжнародною спільнотою змусили М.Бобжинського відмовитися від подальшої співпраці з урядом⁸⁵. На думку польського історика Р.Тожецького, самоврядний статут не мав шансів на реалізацію, бо “ендеція, хадеція та соціалісти, що підтримували Вітоса, чути не хотіли про суттєвіші поступки на користь українців”⁸⁶.

На засіданнях 14–17 березня 1923 р. Комісія з адміністративної реформи представила “Остаточні результати обговорення в підкомісіях для реформи адміністрації в справі самоврядування” та програму діяльності Комісії Трьох (М.Бобжинського, С.Кашніці, С.Смольського). М.Бобжинський завершив розробку додатку-пояснення до статуту, у якому було детально викладено суть основних положень документу. У статті №13 цього проекту проголошувалася рівність української та польської мов на галицьких землях, а згідно зі статтею №14 – рівноправне представництво в урядових структурах⁸⁷.

Упродовж 1922–1923 рр. у краківському виданні “Czas” з’явилися публікації, присвячені проблемі польсько-українського паритету на “червоноруській дільниці”⁸⁸. У редакторській публікації за 1923 р. розглядалися умови забезпечення “рівноправності руської національності”, серед яких основний акцент було зроблено на відмові українського політикуму від нелегальних методів боротьби на користь “визнання польської держави”⁸⁹.

Проте одразу після визнання Радою послів Антанти польських прав на Східну Галичину у львівському та краківському відділах СПН намітився відхід від автономістських ідей. Політика СПН з національного питання наблизилася до постулатів так званих кресових партій – СХН та східногалицької Консервативної Партії (Stronnictwa Zachowawczego – СЗ), які завжди заперечували право українців на автономію. Автономізм, як неодноразово зазначали східногалицькі консерватори у партійних

⁸¹ APKr, AdzT. Sygn. 678 (Wybory 1922). K. 101–103.

⁸² Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego. Oddział rękopisów. Rkps. 2474. Wybory do Sejmu Zwyczajnego 1922 r. i Rządu konstytucyjnego do przewrotu majowego 1926 r. K.459.

⁸³ Ruch przedwyborczy // Dziennik Poznański. 1922. Nr 195. 29 sierpnia 1922 r. S.2.

⁸⁴ Bobrzyński M. Wskrzeszenie Państwa Polskiego. Szkic historyczny. T.2 (1918–1923). Kraków, 1925. S.59.

⁸⁵ BJ. Rkps. 8100 III. Korespondencja M. Bobrzyńskiego z lat 1920–1925. K. 230.

⁸⁶ Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929. Warszawa, 1989. S.21.

⁸⁷ BJ. Rkps. 8132 III. Projekt i uwagi M. Bobrzyńskiego dotyczące ustawy z dnia 26 września 1922 o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, w szczególności województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. K. 22d.

⁸⁸ Głos mają Rusini. S.1; Polityka mniejszości narodowych // Czas. 1923. Nr 108. 18 maja. S.1.

⁸⁹ Polityka mniejszości narodowych. S.1.

виданнях, не відповідав польській історичній традиції, згідно з якою землі на схід від Бугу становили політичний спадок держави Ягеллонів⁹⁰.

14 березня 1923 р. Рада послів Ліги Націй визнала права Польщі на володіння Східною Галичиною, що призвело до посилення політики обмежень в усіх сферах національного життя української спільноти. Польські консерватори, як і вся польська еліта, вітали “повернення” Східної Галичини до “материнського лона”, сприймаючи цей факт як прояв історичної справедливості⁹¹. Послідовники консерватизму виходили з власних уявлень про “справжні” інтереси галичан, захист та реалізацію яких нібито здатна забезпечити лише Польща на засадах “згоди з усіма” (тут – національностями Східної Галичини)⁹². Будучи прихильниками офіційної доктрини про великодержавну роль Польщі в регіоні, консерватори погоджувалися з твердженням, що мирний розвиток Центрально-Східної Європи залежатиме насамперед від польської присутності на так званих південно-східних кресах – відправній точці польської культурної експансії на Сході⁹³.

Таким чином, на зорі польської державності консерватори сформували основні засади власного бачення польської східної політики. Маючи своїм підґрунтям традиціоналізм, консервативна доктрина загалом узгоджувалася з державною ідеологією міжвоєнної Польщі. Лише в ставленні до проблеми національних меншин, а насамперед польсько-українських взаємин, консервативна еліта демонструвала поміркованіший від загальнодержавного підхід, спрямований на реалізацію принципу мультикультуралізму середньовічної Речі Посполитої. В умовах польсько-українського протистояння консервативний проект мирного міжнаціонального співіснування титульної нації з непольським населенням на “східних кресах”, покладений залученими на державну службу консерваторами в основу самоврядного статуту для південно-східних воєводств 1922 р., відіграв вирішальну роль в обґрунтуванні польської присутності на західноукраїнських землях. Проте практично принцип польсько-українського паритету на державному рівні реалізований не був, оскільки суперечив реальним державотворчим процесам, спрямованим на формування гомогенного польського суспільства.

UKRAINIAN QUESTION IN THE POLISH CONSERVATIVES ACTIVITY (1919–1923)

Oksana YURCHUK

*L'viv State Agrarian University
1, Volodymyra Velykoho Str., L'viv–Dubliany, 80381
The Chair of Ukrainian Studies*

Some aspects of the Ukrainian-Polish relations 1919–1923 through the ideology's and activity's prism of the Polish conservatives – representatives of the Polish intellectually elite moderate side of the interwar period is elucidated in this article. The conservative's role in the formation of the Polish state national politics has been

⁹⁰ Pomniejszyciele Polski // *Gazeta Powszechna*. 1922. Nr 206. 14 września. S. 1.

⁹¹ *Studnicki W.* Polska polityka narodowościowa // *Słowo* (Wilno). 1923. Nr 44. 24 lutego. S.1

⁹² *Choloniewski A.* Dookoła zgody z Rusinami // *Dziennik Poznański*. 1923. Nr 120. 30 maja. S.1–2.

⁹³ Mowa prezydenta Sikorskiego // *Słowo*. 1923. Nr 60. 15 marca. S.1.

researched. The content of the Polish east politics conservative concept has been established.

Key words: Polish conservatives, Ukrainian-Polish relations, Ukrainian question, national autonomy, self-government statute, Eastern Galicia.

Стаття надійшла до редколегії 24.09.2007
Прийнята до друку 26.10.2007